

Παραδείγματα «εναλλακτικών μορφών ανάπτυξης»

Αγγελική Γεροντέλη, Περιβαλλοντολόγος, ΜΔΕ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Ε.Μ.Π.
Επιστημονική συνεργάτης του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π., 11/11/2011

Οικοκοινότητα «Ζωή»

Στις ανατολικές πλαγιές του Κισσάβου γεννιέται η πρώτη οικοκοινότητα στην Ελλάδα. Παραπάνω από 500 άτομα έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον να κατοικήσουν στο νέο χωριό, ενώ εκατοντάδες εθελοντές προσφέρθηκαν να βοηθήσουν στην κατασκευή του. Το όνομά του Ζωή!. (Κεφαλληνού 2011)

«Ένα νέο χωριό σχεδιάζεται σε λευκό χαρτί. Μια νότια πλαγιά θα υποδεχθεί μια φιλόδοξη συλλογική προσπάθεια αντίστασης στην υποβάθμιση του πλανήτη και της ανθρώπινης ζωής, στα πλαίσια μιας οργανωμένης κοινότητας.

Βασικοί στόχοι για τη 'Ζωή' είναι:

- Να αναλωθούν όσο το δυνατόν λιγότεροι φυσικοί και οικονομικοί πόροι για να φτιαχτεί.
- Να λειτουργεί με το μικρότερο δυνατό περιβαλλοντικό και οικονομικό κόστος.
- Να εξασφαλίζει βιώσιμη ανάπτυξη και ποιοτική ζωή στους κατοίκους της.
- Να είναι οικονομικά αυτόνομη.

Για να επιτευχθούν τα παραπάνω:

- Ο χωροταξικός σχεδιασμός θα είναι ανθρωποκεντρικός και προσανατολισμένος στην εξοικονόμηση ενέργειας.
- Θα απουσιάζουν από παντού το τσιμέντο και τα βιομηχανικά υλικά.
- Τα κτίρια θα είναι χτισμένα με φυσικές μεθόδους, χρησιμοποιώντας τις αρχές της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής.
- Θα υπάρχει ενεργειακή αυτονομία με τη χρήση ήπιων τεχνολογιών και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- Θα υπάρχει ολοκληρωμένο σύστημα για τις καλλιέργειες, τη διαχείριση του νερού, των λυμάτων, της ανακύκλωσης.

Οι κάτοικοι του χωριού:

- Θα ζουν σε ένα περιβάλλον εθελοντικής απλότητας, περιορίζοντας στο ελάχιστο τις ενεργοβόρες συνήθειές τους.
 - Θα συνεργαστούν για την κατασκευή των κοινόχρηστων κτιρίων και λοιπών υποδομών.
 - Θα υπάρχουν έσοδα από τον οικότουρισμό και αγροτουρισμό, την εκπαίδευση, την παραγωγή και εμπορία αγροτικών προϊόντων που θα διατίθενται για την κάλυψη των λειτουργικών εξόδων του χωριού.»
- (http://cob.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=84&Itemid=172&lang=el)

Παράδειγμα παρόμοιας λογικής, αποτελεί η Marginalda, της Ανδαλουσίας και ο συνεταιρισμός El Humoso, στον οποίο τα έσοδα δεν μοιράζονται, αλλά επενδύονται και πάλι στον συνεταιρισμό για να δημιουργηθούν δουλειές.

Η συγκεκριμένη προσπάθεια για τη δημιουργία οικοκοινότητας στον Κίσαβο, ξεκίνησε από τον οικονομολόγο, Κώστα Κοντομάνο και εντάχθηκε στο πλαίσιο του κινήματος των οικοκοινοτήτων, το οποίο αναπτύχθηκε κυρίως στη Β. Αμερική και τη Δ.Ευρώπη και «γνωρίζει ραγδαία άνθηση κυρίως ως αντίδραση στις διεθνείς καταστροφικές, πολιτικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές εξελίξεις» (Κεφαλληνού 2011).

Τα κτήρια θα κατασκευαστούν με τη μέθοδο της φυσικής δόμησης cob (www.cob.gr) τεχνική, η οποία έχει χρησιμοποιηθεί σε αρκετά σπίτια στην Ελλάδα πχ. Στη Λέσβο χτίστηκε cob με 100€ σε 10 μόνο μέρες.

Το εγχείρημα αυτό στηρίζεται στην εθελοντική προσφορά, στην ισοδίκαιη αναδιανομή αγαθών και υπηρεσιών, σε συλλογικές διαδικασίες και ομόφωνες αποφάσεις. Ο Δήμος Αγιάς πρόκειται να παραχωρήσει 160 στρέμματα για να κατασκευαστεί το χωριό, ενώ σε περίπτωση γραφειοκρατικών και άλλων διοικητικών προβλημάτων, οι κάτοικοι εκδήλωσαν την πρόθεση να αγοράσουν μια έκταση 40 στρεμμάτων και μέσα στα επόμενα 2 χρόνια να ξεκινήσουν το χτίσιμο.

Αλληλέγγυα οικονομία. Εναλλακτικά νομίσματα.

Τέτοια εγχειρήματα βασίζονται στις αρχές της αλληλέγγυας οικονομίας, στο μοντέλο συμμετοχικής ιδιοκτησίας, στα πρότυπα κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων (πχ. Στη Γαλλία SCOP, στην Ισπανία και το Μεξικό Sociudades Laborales, στη Μ. Βρετανία το δίκτυο καταστημάτων JL (John Lewis)).

Οι εναλλακτικές αυτές μορφές οικονομίας έκαναν την εμφάνισή τους σε πολλά μέρη του πλανήτη σε περιόδους κρίσης (οικονομικής, επισιτιστικής, κοινωνικής, περιβαλλοντικής, ηθικής, πολιτικής...). Όπως για παράδειγμα στην Αργεντινή, όπου δημιουργήθηκε το «Τρουέκε», ένα μεγάλο ανταλλακτικό παζάρι αγαθών και υπηρεσιών, στο οποίο υπολογίζεται ότι κατέφυγαν, 10 εκατομμύρια κάτοικοι και επιβίωσαν χάρη σε αυτό. Η βασική αρχή λειτουργίας μιας ομάδας Τρουέκε είναι ότι το κάθε μέλος της είναι ταυτόχρονα παραγωγός και καταναλωτής (prosumidores: productores (παραγωγοί) + consumidores (καταναλωτές)). Καθώς όλα τα μέλη είναι ταυτόχρονα παραγωγοί και καταναλωτές, κανείς δεν επιδιώκει το κέρδος, αλλά προσπαθεί μέσω της ανταλλαγής να καλύψει πραγματικές του ανάγκες. (Χατζηαργυροπούλου 2011).

Αντίστοιχες πρωτοβουλίες εκδηλώνονται και σε άλλες χώρες της Α. Αμερικής, της Ευρώπης της Ασίας, της Αυστραλίας.

Από τις πρώτες, αν όχι η πρώτη, προσπάθεια εφαρμογής ενός υγιούς και αξιοβίωτου μοντέλου ανάπτυξης, είναι η περίπτωση της πόλης Wörgl (Βεργκλ) στην Αυστρία όπου διεξήχθη ένα καινοτόμο οικονομικό πείραμα το 1932. (<http://dimoskaipoliteia.blogspot.com/2011/10/worgl.html>). Πρόκειται για ένα σύστημα ανταλλαγής υπηρεσιών, μέσα από ένα «νέο οικονομικό σύστημα». Οι πληρωμές-ανταλλαγές γίνονταν με τη χρήση ενός νομίσματος το οποίο εκτυπωνόταν όχι από την Εθνική Τράπεζα της χώρας, αλλά από τον Δήμο του Wörgl. Αποτελούσε δηλαδή μια μορφή δωρεάν χρήματος, χωρίς αντίκρισμα σε χρυσό, το οποίο πιστοποιούσε την παροχή έργου προς την Κοινότητα. Η αρχική σκέψη ήταν ότι «η αργή κυκλοφορία του χρήματος είναι η κύρια αιτία για την παραπαίουσα οικονομία. Το χρήμα ως μέσο συναλλαγής ολοένα εξαφανίζεται από τα χέρια των εργατών – παραγωγών και μαζεύεται στα χέρια των λίγων που το συσσωρεύουν, εκμεταλλεύονται τους τόκους, και δεν το επιστρέφουν πίσω στην αγορά. Σύμφωνα με αυτό το σκεπτικό δηλαδή, όσο περισσότερο χρήμα υπάρχει και όσο περισσότεροι άνθρωποι το κυκλοφορούν συνεχώς, τόσο πιο υγιή ανάπτυξη και ευημερία θα έχει η κοινωνία». Έτσι

σε περίοδο 13 μηνών, ο Δήμαρχος εκτέλεσε όλα τα έργα υποδομών που είχε σχεδιάσει αλλά και άλλα που προέκυψαν από πρωτοβουλίες των κατοίκων και το σύστημα αυτό επεκτάθηκε με επιτυχία σε έξι γειτονικά χωριά. Η αποδοχή του εγχειρήματος από τους κατοίκους ήταν πολύ θερμή και ήταν όλοι πρόθυμοι να βοηθήσουν. Η μόνη αντίδραση ήρθε από την Κεντρική Τράπεζα της Αυστρίας, η οποία και διεκδίκησε τα μονοπωλιακά δικαιώματα της, απαγορεύοντας τελικά τα δωρεάν νομίσματα.

Αντίστοιχα παραδείγματα ανταλλακτικής οικονομίας και αυτοσχέδιων εναλλακτικών νομισμάτων βρίσκουμε:

- στη Βραζιλία με την κοινωνική τράπεζα Banco Palmas www.bancopalmas.org (ιδρύθηκε το 1997),
- στο Ντακάρ της Σενεγάλης με το τοπικό χαρτονόμισμα Μπον (Bon, Bon d'Echange) και 5 τοπικά συστήματα ανταλλακτικού εμπορίου- Δίκτυο Doole (Ισχύς εν τη ενώσει, στην τοπική διάλεκτο http://findarticles.com/p/articles/mi_hb6685/is_3_27/ai_n28859369/)
- στο επιτυχημένο δίκτυο συνεταιρισμών, Mondragon Corporacion Cooperativa (Συνεταιριστική Επιχείρηση του Μοντραγκόν, 1956),
- στις Αγγλοσαξωνικές χώρες με τα τοπικά Συστήματα ανταλλακτικού Εμπορίου (Local Exchange Trading Systems- LETS), λειτουργούν με τοπικό χαρακτήρα, σε επίπεδο γειτονιάς, χωριού (www.lets-linkup.com, www.letslinkuk.net)
- στη Γερμανία, όπου λειτουργούν 73 περιφερειακά ταμεία αλληλοβοήθειας που υποστηρίζουν 30 ενεργά νομίσματα. (το ρολόντ στη Βρέμη το 2001, το chima gauer στη Βαυαρία, Μπερλίνε στο Βερολίνο το 2007)
- στη Γαλλία, το sol αλλά και
- στην Ελλάδα με το Δίκτυο Ανταλλαγών και Αλληλεγγύης Μαγνησίας (<http://www.tem-magnisia.gr/index.php>) και την TEM (Τοπική Εναλλακτική Μονάδα), τον Οβολό στην Πάτρα (<http://www.ovolos.gr/>), το Φασούλι στην Αθήνα (<http://fasouli.wordpress.com/>)

Πολιτισμός

Η πρακτική αυτή επεκτείνεται και στο χώρο του πολιτισμού με τη δημιουργία αυτοδιαχειριζόμενων καλλιτεχνικών οργανισμών που σκοπό έχουν να προάγουν τη ντόπια μουσική και κουλτούρα, ανταλλάσσοντας την με αγαθά και άλλες υπηρεσίες. Όπως στην περίπτωση της περιοχής Cuiaba, στη Βραζιλία, με το Cubo Card, ένα εναλλακτικό νόμισμα για ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ της καλλιτεχνικής κοινότητας της περιοχής ή την περίπτωση του πολιτιστικού κάμπινγκ στην Κρήτη (<http://politistikocamping.gr/>), στο ορεινό χωριό Ασπίτσι, Ηρακλείου, όπου η ομάδα διοργάνωσης πιστεύει ότι «ο πολιτισμός πρέπει να παρέχεται δωρεάν και να παράγεται δίχως την επιδίωξη του κέρδους», δεν αποδέχεται χρήματα από προγράμματα της Ε.Ε. και χορηγούς θέλοντας να διατηρήσει την ανεξαρτησία της, ενώ σε καμία εκδήλωση δεν υπάρχει εισιτήριο.

Διατήρηση και ανταλλαγή παραδοσιακών σπόρων

Σε μικρότερη κλίμακα, όχι όμως και σε σημασία, έχουν αναπτυχθεί στην Ελλάδα και πρωτοβουλίες σχετικές με τη διατήρηση και ανταλλαγή παραδοσιακών σπόρων, με τη δημιουργία συλλογικών λαχανόκηπων με στόχο τη στήριξη της ελληνικής παραδοσιακής διατροφής και των εγχώριων προϊόντων. Πρωτοπόρος σε αυτήν την προσπάθεια είναι το Πανελλαδικό Δίκτυο Ανταλλαγής Αγαθών και Υπηρεσιών χωρίς χρήματα, το Πελίτι.

Οι εμπνευστές του δικτύου πιστεύουν ότι «είναι καιρός να οικοδομηθεί μια κοινοτική οικονομία όσο το δυνατόν πιο ανεξάρτητη από το παγκόσμιο σύστημα. Όσο περισσότερο ζούμε έξω από το σύστημα αυτό, τόσο μειώνεται η δύναμη των ανθρώπων που θέλουν να ελέγχουν τη ζωή μας». Άλλες πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση αυτή είναι : ο συλλογικός λαχανόκηπος Κεντρ. Μακεδονίας, στον οποίο χρησιμοποιούνται σπόροι από ντόπιες ποικιλίες και οι καλλιέργειες γίνονται με βιολογικό τρόπο. Το παράδειγμα αυτό σύντομα προβλέπεται να ακολουθήσει και η Αλεξανδρούπολη με τη δημιουργία του πρώτου δημοτικού βιολογικού λαχανόκηπου για άτομα με χαμηλά εισοδήματα και συνταξιούχους.

Στο ίδιο πλαίσιο διοργανώνονται και γιορτές, συναντήσεις ανταλλαγής παραδοσιακών σπόρων και Ντόπιων Ποικιλιών πχ στο Δύστο Ευβοίας, Μεσοχώρι Παρανεστίου Δράμας, με έντονο ενδιαφέρον και συμμετοχή νέων που δείχνουν να επιστρέφουν στην επαρχία και να ασχολούνται με τη ντόπια παραγωγή.

Παρόμοιας λογικής, αν και κάπως πιο διευρυμένο, είναι και το λεγόμενο, ηθικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Πρόκειται για ένα σύστημα που συνίσταται στην οργάνωση και διαχείριση διαμεσολαβητικών πιστωτικών υπηρεσιών, λειτουργώντας σεβόμενο συγκεκριμένες ηθικές αρχές και θέτοντας συγκεκριμένους στόχους που τους θεωρεί ηθικά δεσμευτικούς. Στην διακήρυξη του συστήματος αυτού, υπάρχουν δεσμεύσεις και συγκεκριμένα κριτήρια. Κριτήριο της αποτελεσματικότητας των δραστηριοτήτων είναι κατ' αρχήν το όφελος που αποκομίζει η κοινωνία, η διάσωση του περιβάλλοντος και η διεθνής αλληλεγγύη και δευτερευόντως τα οικονομικά μεγέθη. Παραδείγματα Ηθικών τραπεζών υπάρχουν ήδη από τις αρχές τη δεκαετίας του '70 στην Γερμανία, η OekoBank, η οποία στηρίχθηκε κυρίως στα κινήματα ειρήνης και της οικολογίας και η GLS, η Triodosbank στην Ολλανδία με υποκαταστήματα στο Βέλγιο και την Αγγλία σήμερα και την Ισπανία και η ASN, η ABS (Alternative Bank Suisse) από το 1990, η Banca etica στην Ιταλία (ιδρύθηκε από 22 μαζικές συλλογικότητες της κοινωνίας των πολιτών) από το 1999, η NEF στη Γαλλία, η FIRE στην Ισπανία, η δανική Merkur, η βρετανική Charity Bank, η νορβηγική Cultura Bank, η σουηδική Ekobanken. Η Ηθική τράπεζα, προωθεί δηλαδή μια μορφή ανάπτυξης στην οποία δεν κυριαρχούν οι έννοιες του ανταγωνισμού και της πάλης συμφερόντων, όπου δεν κυριαρχεί ο ισχυρότερος, αλλά δίνονται οικονομικές δυνατότητες σε εύλωτες πληθυσμιακές ομάδες να προχωρήσουν δημιουργικά, να αποκτήσουν τεχνογνωσία με απόλυτο σεβασμό όμως στις παραδόσεις, στο περιβάλλον, στην τοπική κοινωνία και στα δικαιώματα των εργαζομένων και με κυρίαρχες έννοιες την αλληλεγγύη και τη συνεργασία. Προωθούνται συνεργασίες με την τοπική αυτοδιοίκηση και την τοπική κοινωνία και έτσι δίνεται η δυνατότητα να αναδεικνύονται οι πραγματικές ανάγκες του κάθε τόπου και όλα αυτά βέβαια με έντονη την εθελοντική στήριξη.

Σχολιασμός

Για μια ακόμη φορά επιβεβαιώνεται ότι μόνο μέσα από το διάλογο, τη συνεργασία, την εθελοντική προσφορά και εργασία, την αξιοποίηση των ατομικών δεξιοτήτων, γνώσεων και ικανοτήτων, την αλληλεγγύη μέσα στα μέλη μιας κοινωνίας και τη σταδιακή ανεξάρτητη από τα χρηματοπιστωτικά συστήματα μπορεί να υπάρξει πραγματική ανάπτυξη ενός τόπου με σεβασμό στον άνθρωπο και το περιβάλλον, με συνυπολογισμό των πραγματικών και όχι των επίπλαστων αναγκών της κοινωνίας και της κάθε περιοχής. Φαίνεται και μέσα από τα παραδείγματα που παρουσιάστηκαν, ότι τέτοιου τύπου εγχειρήματα αναδύονται όταν οι άνθρωποι ενός τόπου έχουν φτάσει σε αδιέξοδο οικονομικό, ηθικό, κοινωνικό και αναζητούν κάτι πιο αγνό, πιο γνήσιο κάτι που δεν τους ξεπερνάει. Επανέρχονται ξεχασμένες αξίες, αρχές και ηθικές και επιχειρείται μια επανασύνδεση του ανθρώπου με τη φύση και τον πολιτισμό. Αυτό όμως, δυστυχώς, φαίνεται να μπορεί να έχει μια συνέχεια μόνο σε μια μικρή πεπερασμένη κλίμακα χωρική και χρονική. Όταν αρχίζουν να μπαίνουν στη μέση συμφέροντα μικρά ή μεγάλα και το «σαράκι» του κέρδους βγαίνει στην επιφάνεια, τότε χαλαρώνουν οι δομές και το εγχείρημα για μια «αξιοβίωτη ανάπτυξη» κινδυνεύει.

Πηγές:

- Αγγελόπουλος Γ., 2010. «ΧΟΥΑΝ ΜΑΝΟΥΕΛ ΣΑΝΤΣΕΣ ΓΚΟΡΝΤΙΓΙΟ. Χωρίς παπά και χωροφύλακα». Άρθρο στην εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ (<http://www.tanea.gr/gnomes/?aid=4570732>)
- Αραπάκος Λάμπρος, 2011. "Too cool to be true!", άρθρο στο περιοδικό ΥΠΟΒΡΥΧΙΟ, τεύχος 60, Ιουλίου-Αυγούστου 2011.
- Benello G. Η πρόκληση του Μοντραγκόν (<http://www.diktio-kapa.dos.gr/keimena/mondragon.pdf>)
- Ζωή: Οικοκοινότητα στον Κίσσαβο
http://cob.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=84&Itemid=172&lang=el
- Κεφαλληνού Νατάσα, 2011 «Το χωριό του μέλλοντός μας», άρθρο στο περιοδικό ΥΠΟΒΡΥΧΙΟ, τεύχος 60, Ιουλίου-Αυγούστου 2011.
- Μήτσος Μ., 2009. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ Οι «ηθικές» τράπεζες βγαίνουν κερδισμένες. Άρθρο στην εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, 24 Ιανουαρίου 2009. (<http://www.tanea.gr/gnomes/?aid=4498378>)
- Μπιρλιράκης Β., 2007. «Το κάλεσμα του Μοντραγκόν». Άρθρο στο περιοδικό ΑΡΔΗΝ, τ.63, Φεβρουάριος- Μάρτιος 2007 (<http://www.ardin.gr/taxonomy/term/45>)
- Οικονομία της Αλληλεγγύης- Αφιέρωμα:
<http://reviews.in.gr/diafora/socialeconomy/article/?aid=1231127625>
- Περιοδική έκδοση του Δήμου Ζακυνθίων: δήμος +ΠΟΛΙΤΕΙΑ. «Το πείραμα του Wörgl – Μια ιστορία σαν παραμύθι», 7 Οκτωβρίου 2011. <http://dimoskaipoliteia.blogspot.com/2011/10/worgl.html>
- UN-HABITAT and EcoPlan International, 2005. *Promoting Local Economic Development through Strategic Planning: Local Economic Development (LED) series* (2005, 2009)
- Χατζηαργυροπούλου Ε., 2011. «Τρουέκε: Το μεγάλο Ανταλλακτικό Παζάρι της Αργεντινής». Αφιέρωμα του in.gr στην Οικονομία της αλληλεγγύης, 9 Σεπτεμβρίου 2011.